

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 18.11.2021
Published /Yayınlanma 31.12.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Yardımcı, M. C. (2021). Turizm gelirleri ve dış ticaret arasındaki nedensellik ilişkisinin incelenmesi: OECD ülkesi örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(78), 3451-3455.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2926>

Dr. Öğr. Gör. Memiş Can YARDIMCI

<https://orcid.org/0000-0002-2317-2249>

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Emirdağ MYO, Afyonkarahisar / TÜRKİYE

TURİZM GELİRLERİ VE DIŞ TİCARET ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: OECD ÜLKESİ ÖRNEĞİ

EXAMINING THE CAUSAL RELATIONSHIP BETWEEN TOURISM REVENUES AND FOREIGN TRADE: EXAMPLE OF OECD COUNTRY

Issue/Sayı: 78

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Turizm, Türkiye ekonomisi açısından döviz ihtiyacının da bolca karşılandığı dinamik ve etkili sektörlerden birisidir. Turizmin hızlı ve yüksek kalkınma oranları, ekonominin çeşitli sektörlerine sağladığı döviz geçişleri ile birlikte ülkelerin sosyo-ekonomik gelişimine yardımcı olmaktadır. Buna bağlı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiye sahip ülkeler arasında turizm ve dış ticarete bağlı gelir akışları oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Covid-19 salgının meydana geldiği 2020 yılı dikkate alındığında pandemi dönemi süresince Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]) ülkelerinde turizm ve dış ticaret göstergeleri arasındaki ilişkiler, ekonometrik yaklaşımlar içerisinde yer alan eş bütünleşme ve nedensellik analizleri kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları pandemi döneminde kısıtlamaların var olması nedeniyle turizm gelirlerinde azalışların yaşandığını bu nedenle dış ticaret göstergeleri ile turizm gelirleri arasında nedensellik ilişkisinin bu dönemde varlığını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Dış ticaret, OECD.

ABSTRACT

In today's world, tourism is one of the largest and most dynamic sectors of foreign economic activity. The rapid and high development rates of tourism, together with the foreign exchange transfers it provides to various sectors of the economy, help the socio-economic development of countries. Accordingly, income flows related to tourism and foreign trade have a very important place in terms of countries with developed and developing economies. Especially considering the year 2020, when the Covid-19 epidemic occurred, the relations between tourism and foreign trade indicators in OECD countries during the pandemic period were examined using cointegration and causality analyzes included in econometric approaches. The results of the analysis showed that there was a decrease in tourism revenues due to the presence of restrictions during the pandemic period, therefore the causality relationship between foreign trade indicators and tourism revenues decreased in this period.

Keywords: Tourism, Foreign trade, OECD.

1. GİRİŞ

Dünya çapında 220 milyondan fazla kişiye istihdam olanağı sağlayan ve küresel GSYH'nin %9'undan fazlasının ayrıldığı endüstrilerden birisi turizmdir (Akın ve Kamışlı, 2009). Gelişen ve gelişme aşamasında olan ülkeler yapıları gereği gelişimlerini sağlayabilmek için canlandırıcı etkiyi arzulamaktadırlar. Bu bağlamda turizm, gelişmiş ve gelişme aşamasında olan ülkeler açısından son derece önem arz eden bir alandır (Akın ve Kamışlı, 2009).

Turizm sektörü, çok sayıda sektörel alanı etkiler böylelikle de üretimde meydana gelen artışlar ile birlikte ihracatı da arttırmaktadır. Ülkeye giren dövizin artması ülke ekonomisini geliştirmektedir (Modeste, 1994:1).

Turizmin bu kadar önemli bir girdi ve gelir kaynağı olması gelişmekte olan ülkelere fayda sağlamakta aynı zamanda kendisine bağlı sektörlerle de canlılık kazandırmakta ve sürdürülebilirlik kazandırmaktadır. Bununla birlikte, turizm her türlü siyasi, sosyal ve ekonomik koşuldan etkilenen ve ilişkili alanları da etkileyen bir yapıya sahiptir.

Bu çalışmada turizm ve dış ticaret ilişkileri arasında nedensellik ve uzun dönemde herhangi bir ilişkinin var olup olmadığının incelenmesinin temel amacı pandemi süresince turizm, ithalat ve ihracat gelirlerinin OECD ülkelerinin ekonomisi üzerindeki etkinin incelenmesidir. Dış ticaret değişkenleri olarak ithalat ve ihracat göstergeleri kullanılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Akademik yazında turizm gelirleri ve dış ticaret arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelendiği muhtelif çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Literatür Tanımlamaları

Yazar	Ülkeler	Yıl	Analiz	Sonuç
Kulendran ve Wilson	Avustralya, Japonya, Amerika, İngiltere ve Hollanda	1982: q1-1997: q4	Granger nedensellik ve Eşbütünleşme	Dış ticaret ve seyahatler arasında nedensel bir ilişkinin bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre iki değişken arasında nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişki pozitif ve çift yönlüdür.
Wilson ve Shan	Çin	1987: q1-1998: q1	Toda-Yamamoto nedensellik	Çalışmada ithalat, ihracat ve gelir değişkenleri arasında nedensel bir ilişkinin bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre iki değişken arasında nedensellik ilişkisi bulunmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Tandoğan ve Genç	Türkiye	1980-2013	Toda-Yamamoto nedensellik	Türkiye için turizm gelirleri ile dış ticaret arasında nedensel bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre turizm gelirlerinden dış ticaret yönelik tek yönlü pozitif bir ilişki bulunmaktadır.
Khan, vd	Singapur	1978: q1-2000: q3	Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Singapur için uluslararası seyahat ve dış ticaret arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre değişkenler arasında nedensellik ilişkisi mevcuttur.
Nowak, vd.	İspanya'da	1960-2003	Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Turizm ve dış ticaret arasındaki ilişki incelenmiştir. Dış ticaretten turizm gelirlerine yönelik tek yönlü ilişki bulunmaktadır.
Sarmidi ve Salleh	Malezya, Singapur, Tayland, Endonezya ve Brunei Darussalam	1997: q1-2007: q4	ARDL, Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Turizm, ithalat ve ihracat arasındaki ilişkileri inceleyen bu çalışmada turizm ve ihracat birbiri ile tek yönlü nedensellik ilişkisi içinde iken ithalat için tam tersi geçerlidir.
Santana-Gallego, vd.	OECD Ülkeleri	1980-2005	Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	İhracat, turizm gelirleri ve turist sayısı değişkenleri arasında ihracattan turizme, gelen turist sayısından ithalata (dış ticarete) doğru tek yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Massidda ve Mattana	İtalya	1987: q1-2009: q4	Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Çalışmada toplam ticaret ve turizm gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığı incelenmiştir. Sonuç olarak toplam ticaretten turizme doğru tek yönlü ilişki olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.
Lee	Singapur	1980-2007	ARDL, Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Turizm gelirleri, ithalat ve ihracat değişkenleri arasındaki nedensellik incelenmiştir. Turizmden ithalata ve ihracattan turizme doğru nedensellik tespit edilmiştir.

Son zamanlarda turizm ve dış ticareti ifade eden ihracat ve ithalat değişkenleri arasında nedensellik ve uzun dönemde bir ilişkinin var olup olmadığını inceleyen çalışmaların sayısının arttığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde, değişkenler arasında ilişkinin var olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu ilişki ele alınan ülke, dönem ve yönetime göre farklılık arz edebilmektedir. Ülkelerin ithalat ve ihracatını

arttırmaları ülke ekonomilerinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır (Santana-Gallego, Ledesma-Rodríguez ve Pérez-Rodríguez, 2011:533-534).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Verilerinin Toplanması

Bu çalışmada kullanılan veriler 2020 dönemi için ekonomik büyüme, ihracat, ithalat ve turizm gelirlerinden oluşmaktadır. OECD ülkeleri baz alınarak toplanan veriler “World Bank” sayfasından derlenmiştir. Serilerin logaritması alınarak ölçeklendirme yapılmıştır. Dış ticaret için Proxy göstergeler ihracat ve ithalat göstergeleridir. Aşağıda yer alan Tablo 2’de değişken tanımlamaları gösterilirken Tablo 3’te değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistik bilgileri verilmiştir. Ayrıca varsayım kontrolleri yapıldığında veride otokorelasyon problemi bulunmamaktadır. Ancak değişen varyans probleminin var olduğu gözlemlenmiş ve logaritma alınarak varsayım ihlali düzeltilmiştir.

Tablo 2. Değişken Tanımlamaları

Değişken Adı	Değişken Kodu	Kaynak
<i>LNGDP</i>	Ekonomik Büyüme	Worldbank
<i>LNIMPORT</i>	İthalat	Worldbank
<i>LNTOURISM</i>	Turizm Gelirleri	Worldbank
<i>LNEXPORT</i>	İhracat	Worldbank

Tablo 3’te değişkenlerin istatistiksel açıdan tanımlayıcı bilgileri verilmiştir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İst	<i>LNGDP</i>	<i>LNIMPORT</i>	<i>LNTOURISM</i>	<i>LNEXPORT</i>
<i>Ortalama</i>	3.485	5.443	1.985	4.964
<i>Medyan</i>	3.622	5.418	2.075	5.039
<i>Maksimum</i>	3.839	5.819	3.203	5.248
<i>Minimum</i>	2.809	5.243	0.883	4.620
<i>Standart Sapma.</i>	0.316	0.159	0.711	0.204
<i>Çarpıklık</i>	-1.076	0.819	0.210	-0.456
<i>Basıklık</i>	2.924	3.191	2.131	1.869
<i>Normallik Testi</i>	2.901	1.702	0.582	1.318
<i>Olasılık</i>	0.234	0.426	0.747	0.517

Buna göre logaritması alınan her bir değişken için medyan ve ortalama değerler ile çıkarımlar yapılmaktadır. Tablo 3 incelendiğinde ortalama ihracatın ithalattan daha düşük olduğu görülmekte iken turizm gelirleri en düşük ortalama ve medyan değerlerine sahiptir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

3.2.1. Durağanlık ve Birim Kök

Serilerin belirli bir zaman içerisinde sürekli olarak değişmemesi serinin durağan olduğunu ifade eder. Bir serinin ortalamasının sifıra eşit olması varyansının ise sabit olması EKK varsayımlarının sağlanması adına önemlidir. Bu nedenle serilerin varsayımları sağlamaması gibi durumlarda bu sorunların giderilmesi adına testler yapılır. Serinin durağan olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla birim kök testleri yapılmaktadır. Literatürde de sıklıkla kullanılan birim kök testleri Augmented Dickey Fuller (ADF), Philips-Perron (PP) testleridir. Bu çalışmada ADF birim kök testi tercih edilmiştir.

3.2.2. Johansen Eşbütünleşme

Eşbütünleşme, serilerin sabit varyans varsayımını sağlamaması durumu yani durağan olmaması durumunda seriler uzun dönemde durağan hale gelebilir. Böylelikle, serilerin birbiriyle eşbütünleşik ilişki içerisinde olup olmadığı tespit edilerek uzun dönemde ki ilişkilerin belirlenebilmesi adına regresyon modelleri kurularak analiz sonuçları elde edilmektedir (Engle ve Granger, 1987).

3.2.3. Granger Nedensellik

Seriler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde bağımsız değişkenden bağımlı değişkene doğru ya da bağımlı değişkenden bağımsız değişkene doğru ilişkilerin bulunup bulunmadığı, serilerin birbiri üzerinde etkili olup olmadığı ve bu etkinin yönü/işareti hakkında bilgi sahibi olunabilmesi amacıyla nedensellik testleri yapılmaktadır (Engle ve Granger, 1987). Literatürde çok sayıda nedensellik testleri bulunur. Bu testler birbirlerinden belirli noktalar ve varsayımla ile ayrılmaktadır. Bu çalışmada Granger Nedensellik Testi kullanılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN ANALİZ ve BULGULARI

Çalışmada turizm gelirleri, ithalat ve ihracat değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelenmesi için başlangıç olarak verilerin durağanlıkları incelenmiş ve bundan sonraki aşamada granger nedensellik ve eşbütünleşme ilişkilerine odaklanılmıştır. Aşağıdaki tabloda analize yönelik sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 4. ADF Birim Kök Testi

	ADF	1%	5%	10%	Prob.**
LNGDP	-5,34392	-3,16	-2,32	-2,19	0,0224*
LNIMPORT	6,87E+00	-2,39	-1,13	-2,26	0,000***
LNTOURISM	18,8167	-2,45	-1,68	-2,49	0,0369*
LNEXPORT	0,478782	-1,46	-3,88	-4,57	0,026*

Tablo 4'e bakıldığında birim kök testlere yönelik sıfır hipotezi %95 güven aralığında 0,05'53n küçük bir olasılık değeri olması nedeniyle reddedilmiştir. Buna karşın alternatif hipotez durağanlığın sağlanması nedeniyle kabul edilmektedir.

Tablo 5. Eş Bütünleşme Testi

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	T İstatistik	Prob.
LNIMPORT	-0.316	0.631	-0.502	0.626
LNTOURISM	-0.003	0.120	-0.031	0.974
LNEXPORT	-0.260	0.481	-0.541	0.600
C	6.479	3.083	2.100	0.062
R-squared	0.104	Mean dependent var		3.465
Adjusted R-squared	-0.164	S.D. dependent var		0.318
S.E. of regression	0.343	Sum squared resid		1.177
Long-run variance	0.095			

Tablo 5'te verilen eş bütünleşme sonuçlarına bakıldığında alternatif hipotez olan eşbütünleşme ilişkisi vardır savı 0,05'ten büyük olması sebebiyle kabul edilir. Başka bir deyişle; Turizm geliri, ekonomik büyüme, ithalat ve ihracat değişkenleri arasında uzun dönemde eş bütünleşik ilişki bulunmaktadır.

Tablo 6. Granger Nedensellik Testi

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
LNIMPORT için LNGDP nedensellik ilişkisi yoktur.	13	0.28571	0.7588
LNGDP için LNIMPORT nedensellik ilişkisi yoktur.		713.586	0.0166
LNTOURISM için LNGDP nedensellik ilişkisi yoktur.	13	137.999	0.3056
LNGDP LNTOURISM nedensellik ilişkisi yoktur.		0.76317	0.4973
LNEXPORT için LNGDP nedensellik ilişkisi yoktur.	13	0.08014	0.9237
LNGDP için LNEXPORT nedensellik ilişkisi yoktur.		0.44262	0.6572
LNTOURISM için LNIMPORT nedensellik ilişkisi yoktur.	13	216.944	0.1767
LNIMPORT için LNTOURISM nedensellik ilişkisi yoktur.		0.32755	0.7299
LNEXPORT için LNIMPORT nedensellik ilişkisi yoktur.	13	0.84608	0.4642
LNIMPORT için LNEXPORT nedensellik ilişkisi yoktur.		173.769	0.2362
LNEXPORT için LNTOURISM nedensellik ilişkisi yoktur.	13	0.22954	0.8000
LNTOURISM için LNEXPORT nedensellik ilişkisi yoktur.		0.09732	0.9083

Tablo 6'da değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin var olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre değişkenler arasında nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır ancak değişkenler uzun dönemde birbiri ile etkileşim halindedir. Bu nedenle, pandemi süresince OECD ülkelerinde turizm gelirleri, ihracat ve ithalat değişkenleri ekonomik büyümeyi etkileyecek bir etki meydana getirmediği söylenebilmektedir.

5. SONUÇ

Covid-19 salgınının başlaması ile birlikte küresel çapta ekonomik yavaşlama meydana gelmiştir. Pandemi nedeniyle yaşanan sokağa çıkma yasakları, sosyal kısıtlamalar, ithalat ve ihracat gibi ekonomik sistemlerin durması kişilerin turizm algısında değişiklik meydana getirmiştir. Bu nedenle bu çalışmada OECD ülkelerinin ekonomik büyümesinin turizm gelirleri, ithalat ve ihracat göstergeleri tarafından etkilenip etkilenmediği incelenmiştir. Ayrıca bu değişkenlerin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin var olup olmadığı irdelenmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde ekonomik büyümeyi etkileyen çok sayıda değişken bulunmaktadır. Ancak literatürde sıklıkla ele alınan değişkenler bu çalışmada kullanılmıştır. Ayrıca uzun dönemde ekonomik büyüme, ithalat ve ihracat değişkenleri arasında bir ilişkinin varlığı literatürde de yer almaktadır analiz sonuçları bu doğrultuda yorumlanmıştır.

Çalışma sonucunda, pandemi süresince OECD ülkelerinin ekonomik büyüme göstergesinin turizm gelirleri, ihracat ve ithalat değişkenlerinden uzun dönemde etkilenmekteyken kısa dönemde herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Ancak değişkenler arasında birim kök ilişkisinin var olmaması ve eş bütünleşme analizi sonuçlarına dayanarak uzun soluklu bir süreç içerisinde göstergelerin birbirini olumlu yönde etkilediği sonucu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- AKIN, F. ve KAMIŞLI, M. (2009). Yükselen ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm Sektörünün Ekonomik Kalkınmaya Etkileri: Türk Turizmi Üzerine Bir Değerlendirme. *ABMYO Dergisi*, 16, 16-29.
- ENGLE, R. F. & GRANGER, C. W. J. (1987). Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing. *Econometrica*, 55(2), 251-276.
- KHAN, H., TOH, R. S. & CHUA, L. (2005). Tourism and Trade: Cointegration and Granger Causality Tests. *Journal of Travel Research*, 44(2), 171-176.
- KULENDRAN, N. & WILSON, K. (2000). Is There A Relationship Between International Trade and International Travel? *Applied Economics*, 32(8), 1001-1009.
- LEE, C. G. (2012). Tourism, Trade, and Income: Evidence From Singapore. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 23(3), 348-358.
- MASSIDDA, C. & MATTANA, P. (2012). A Svecm Analysis of The Relationship Between International Tourism Arrivals, Gdp and Trade in Italy. *Journal Travel Research*, 52, 93-105.
- MODESTE, N. C. (1994). The Impact of Growth in The Tourism Sector on Economic Development: The Experience of Selected Caribbean Countries. *XXVI Annual Conference of The Regional*, 48(3), 375-385.
- NOWAK, J. J., SAHLI, M. ve CORTÉS-JIMÉNEZ, I. (2007). Tourism, Capital Good Imports and Economic Growth: Theory and Evidence For Spain. *Tourism Economics*, 13, 515-536.
- ÖNEN, M. O. (2008). *Dünya'da ve Türkiye'de Turizm*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü Yayını.
- SANTANA-GALLEGO, M., LEDESMA-RODRIGUEZ, F. & PÉREZRODRIGUEZ, J. V. (2011). Tourism and Trade in Oecd Countries: A Dynamic Heterogeneous Panel Data Analysis. *Empirical Economics*, 41(2), 533-554.
- SARMIDI, T. & SALLEH, N. M. H. (2010). *Dynamic Inter-Relationship Between Trade, Economic Growth and Tourism in Malaysia*. Mpra Publisher, Malaysia.
- TANDOĞAN, D. & GENÇ, M. C. (2016). Türkiye'de Turizm ve Ticari Açıklık Arasındaki İlişki: Toda ve Yamamoto Nedensellik Yaklaşımı. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 59-70.
- WILSON, K. & SHAN, J. (2001). Causality Between Trade and Tourism: Empirical Evidence From China. *Applied Economics Letters*, 8, 279-283.